

Jaaroverzicht

Archeologie

2010

9

Na het feestelijke en zeer gevulde jaar 2009 was 2010 een jaar waarin letterlijk en figuurlijk minder naar buiten is getreden, zowel wat betreft het archeologisch veldwerk als het aantal publicaties. 2010 was een jaar waarin veel onderzoek is uitgewerkt en een jaar waarin het fundament onder het nieuwe archeologiebeleid werd gelegd.

Er is een nieuwe beleidskaart en – samen met Bureau Monumentenzorg – een erfgoedverordening opgesteld en deze zijn vervolgens door college en raad vastgesteld. De nieuwe wetgeving op het gebied van de archeologische monumentenzorg (2007) en ook de Wabo (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, 2010) waren aanleiding deze beleidsinstrumenten aan te passen. De nieuwe beleidskaart toont de archeologische waarden en verwachtingen voor de gehele gemeente. Alhoewel al lang in de geest van de nieuwe wet werd gewerkt, dat wil zeggen dat het archeologisch belang een volwaardige plaats in bestemmingsplannen krijgt, moest dit nog formeel door de gemeente worden vastgelegd.

Terreinen die ontwikkeld worden en die liggen in gebieden met archeologische waarden en verwachtingen worden nu vaker aan een inventariserend vooronderzoek onderworpen dan voorheen. Drie vooronderzoeken die in 2010 ook tot een definitief onderzoek leidden, waren een opgraving in De Schammer (Leusden), een in het bedrijventerrein Wieken-Vinkenhoef en een derde aan de Engweg.

De Schammer, deelgebied IV

In het jaaroverzicht 2009 is het onderzoek in dit deelgebied langs het Valleikanaal en de Horsterweg voorlopig behandeld. Het veldwerk liep door het slechte weer vertraging op en was pas eind maart 2010 afgerond. Nu de opgravinggegevens geheel zijn verwerkt, kan een aanvulling gegeven worden.

In de 12^e eeuw werd hier een erf aangelegd met een grote boerderij, een hooiberg, waterputten en een erfgreppel. De boerderij heeft mogelijk een rol hebben gespeeld in de ontginning van het gehele gebied die in dezelfde tijd werd aangepakt. De boerderij bestond in de 13^e eeuw niet meer maar het erf werd nog tot in de 16^e eeuw gebruikt; er stonden een paar hooibergen en een deel van de greppel bleef in functie. Volgens een historische bron (blaffert) uit 1536 had het erf de naam 'de Horst'. Dit erf wordt op de eerste kadastrale kaarten uit de 19^e eeuw weergegeven met dezelfde naam. De vorm van dit erf was vrijwel gelijk aan het 12^e-eeuwse erf, alleen was de bebouwing naar het noorden verschoven. Op de kadastrale kaart wordt de voorloper van de Horsterweg benoemd als 'laan van bosch' en liep over het erf. De 'laan' was zowel ten noorden als ten zuiden van de Modderbeek (voorloper van het Valleikanaal) afge-

beeld en dit suggereert een doorwaadbare plaats door de beek, een voorde. Op het 12^e-eeuwse erf werden bij de Modderbeek paalsporen gevonden in een U-vorm met de opening gericht op de beek: een versterkt talud naar de voorde?

Uiteindelijk werd het erf met de grond gelijk gemaakt vlak vóór de Tweede Wereldoorlog omdat het zich te dicht bij de Grebbelinie bevond.

Het conceptrapport van alle onderzoeken van de Schammer, dus zowel over de prehistorische – als de laatmiddeleeuwse vondsten, is klaar. Na redactie en vormgeving zal het definitieve rapport worden gepubliceerd.

Laatste opgraving Wieken-Vinkenhoef

Tien jaar geleden begon het grootschalige onderzoeksproject Wieken-Vinkenhoef. Het gebied is nu ontwikkeld tot een bedrijventerrein en voor een deel heeft het een bestemming voor nieuwe natuur en recreatie gekregen. Het Centrum voor Archeologie van de Gemeente Amersfoort heeft gedurende deze 10 jaar het gebied perceel voor perceel onderzocht op sporen uit het verleden.

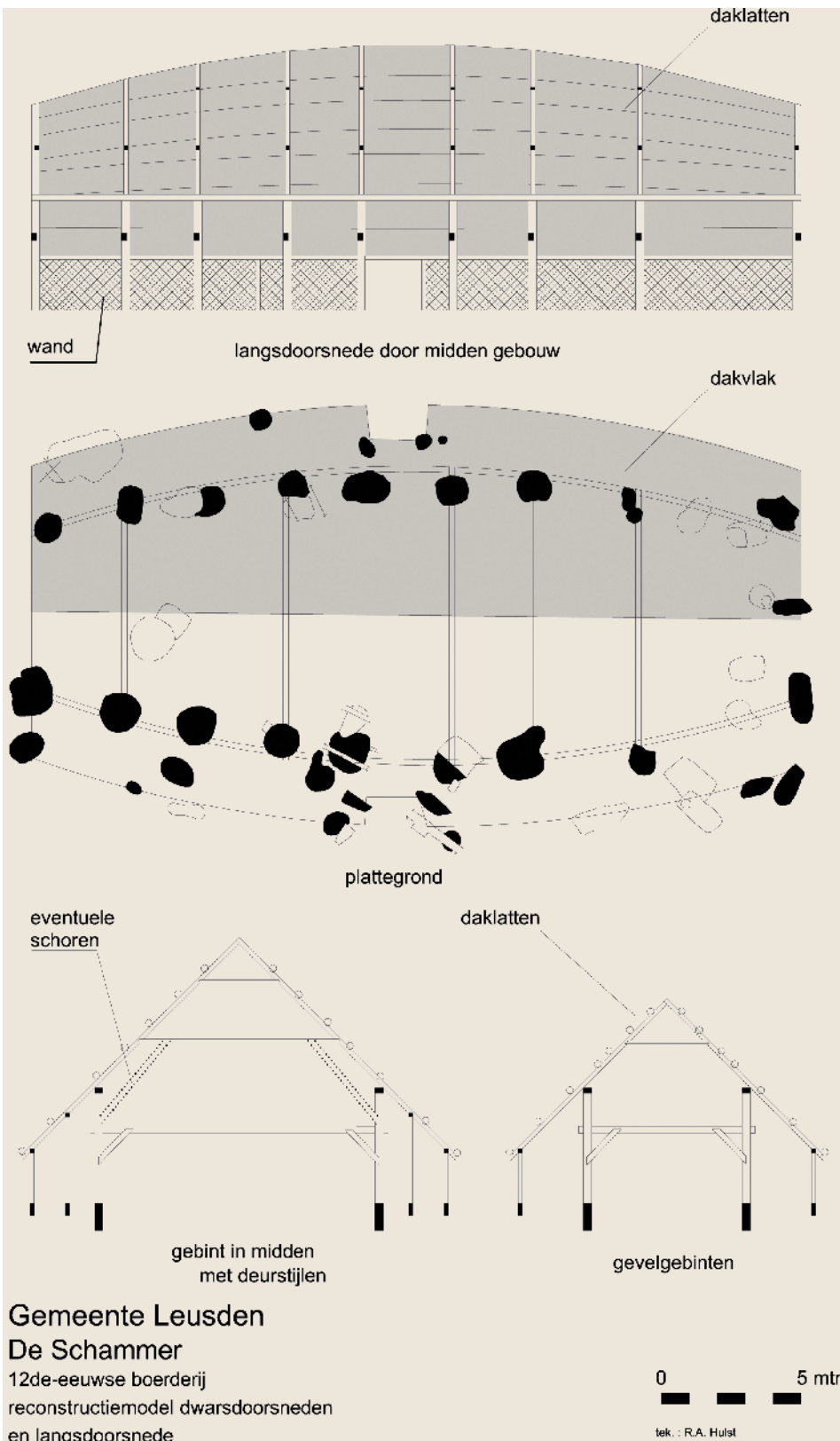
Het onderzoeksgebied ligt op een grote dekzandrug tussen Amersfoort en Hoevelaken aan beide zijden van de Hogeweg en ten noorden van de Barneveldsebeek. Het is bekend dat dergelijke dekzandruggen in de Gelderse Vallei een hoge kans bieden op vondsten uit een ver verleden, zoals vuursteenwerktuigen uit de Steentijd of sporen van bewoning uit de Bronstijd en de IJzertijd tot het begin van onze jaartelling. De opgravingen hebben echter, boven verwachting, zoveel archeologische sporen in het dekzand blootgelegd, die allemaal moesten worden ingetekend, gedocumenteerd en op vondsten onderzocht, dat de uitwerking van deze gegevens tot op heden nog niet is voltooid. Zo zijn er bijvoorbeeld duizenden scherven uit de IJzertijd in de sporen aangetroffen, die allemaal moesten worden bekeken, beschreven en ingevoerd in de computer en het-

zelfde geldt voor de vele veldtekeningen van de duizenden sporen. Deze sporen vormden samen de resten van tientallen boerenerven uit de IJzertijd maar ook van veel tabaksschuren en -plantages uit de 17e tot de 19e eeuw. De tabaksschuren hadden soms enorme afmetingen, zo hebben wij er één gevonden die 10 m breed was met een lengte van meer dan 60 m. De boerenerven uit de IJzertijd toonden zich aan de hand van de paalsporen van hoofdgebouwen, die in enkele gevallen meer dan 30 m lang waren en 5 tot 6 m breed, van kleine opslagschuurtjes, de zogenaamde spiekers, van afval- en waterkuilen en van soms bijzondere, apart liggende kuilen met veel aardewerk die wellicht een rituele functie hadden. Hierbij kan men denken aan een soort offer ter herdenking van het stichten of verlaten van een erf.

De laatste opgraving van het onderzoeksproject vond plaats in 2010 op perceel 906 ten zuiden van de Hogeweg. We wisten al dat onder het perceel weer een boerenerv uit de IJzertijd moest liggen omdat in het voorgaande jaar onder het aangrenzende perceel 325 een deel van een boerderijplattegrond was gevonden. De graafmachine sneed inderdaad op de verwachte plaats de rest van de boerderij aan, samen met de sporen van bijgebouwen.

De perceelsloot heeft helaas de boerderij door midden gesneden maar dit verhinderde niet dat het woondeel en de stal duidelijk van elkaar waren te onderscheiden. De plattegrond van de boerderij was iets meer dan 20 m lang, was tussen de wanden 6 m breed en lag noord-oost-zuidwest gericht, zoals de meeste IJzertijd-boerderijen van Wieken-Vinkenhoef. De bijgebouwen lagen ten westen en ten zuiden van het gebouw.

Reconstructie van 12^e-eeuwse boerderij in het gebied De Schammer bij de Modderbeek (nu Valleikanaal).

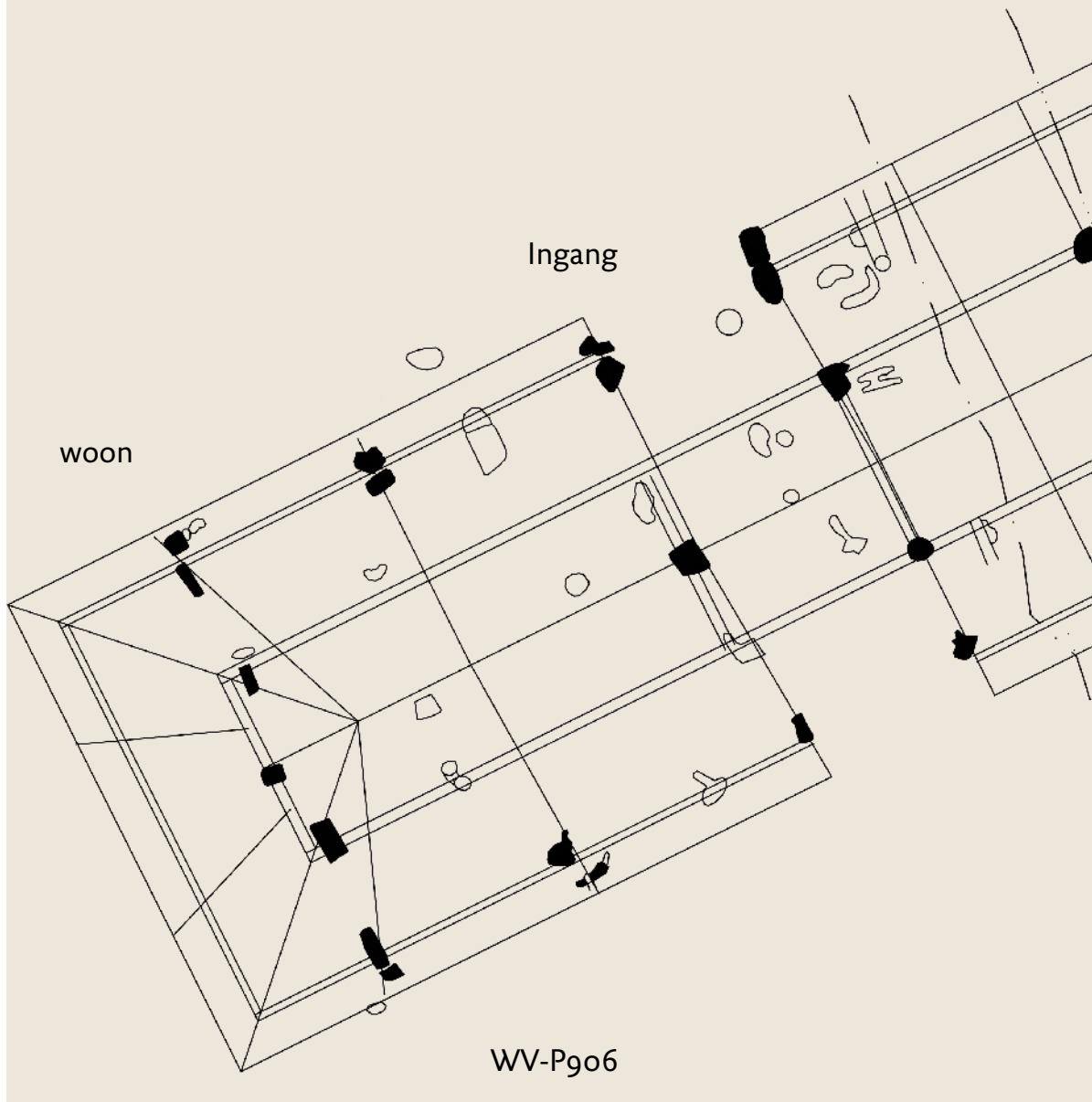
Gemeente Leusden

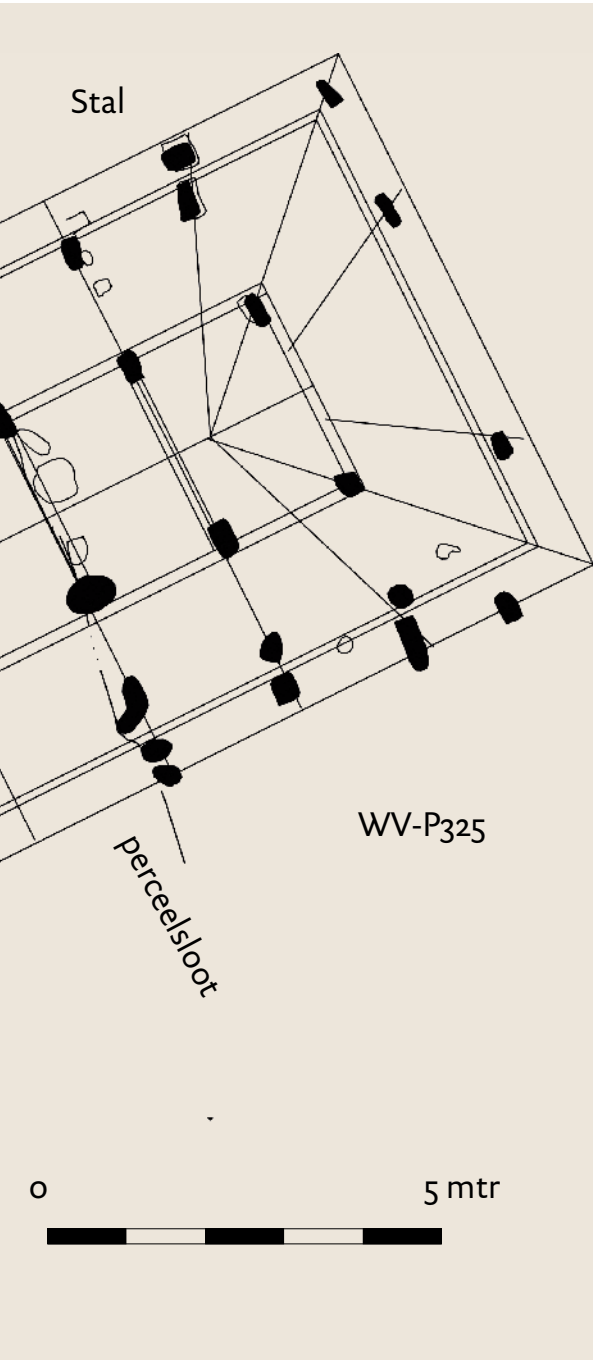
De Schammer

12de-eeuwse boerderij
 reconstructiemodel dwarsdoorsneden
 en langsdoornede

0 5 mtr
 tek. : R.A. Hulst

Boerderij uit de Late IJzertijd, opgegraven tijdens de laatste campagne van het omvangrijke archeologisch onderzoek te Wieken-Vinkenhoeve, het huidige bedrijventerrein en nieuwe natuur- en recreatiegebied.

Iets meer naar het westen zijn ook nog de resten van een ander gebouw gevonden. Het lag echter bijna noord-zuid gericht en ook dit is een wel voorkomende oriëntatie in het gebied. De sporen van dit gebouw zijn echter slecht ge- waard gebleven. Het kan iets te maken hebben met sporen die ten zuiden en ten westen van de gebouwen zijn aangetroffen. Het waren grote plekken met zogenaamd restveen en dit kan betekenen dat vernatting en veengroei vanuit de Barneveldsebeek een probleem voor de bewoners van de erven werd. Dit moet zijn veroorzaakt door een langzame verhoging van het grondwater ten gevolge van zeespiegelstijging, een voor ons bekend fenomeen, dat toen ook al een rol speelde.

Het belang van deze laatste opgraving in Wicken-Vinkenhoef ligt in deze sporen van vernatting, waardoor de gegevens van alle andere opgegraven percelen opnieuw tegen het licht moeten worden gehouden. Overigens hebben de opgravingen in het huidige natuur- en recreatiegebied De Schammer tussen Leusden en Amersfoort aan de andere kant van de Barneveldsebeek heel duidelijk aangetoond dat deze geleidelijke vernatting in de IJzertijd wel degelijk aanwezig was.

Engweg

Paardensportvereniging de Eemruiters aan de Engweg in Hoogland heeft in juni 2010 zijn paardenbak overkapt met een rijhal. Het Centrum voor Archeologie van de gemeente Amersfoort heeft ter plaatse een klein onderzoek uitgevoerd.

In totaal zijn vier werkputten aangelegd, waarbij archeologische sporen zijn aangetroffen. Het gaat hier om een waterput, verschillende paalsporen, sloten, greppels en een grote recente verstoring.

De oudste sporen, de waterput en de paalsporen, dateren uit de IJzertijd. Op een diepte van ongeveer 1,25 meter onder het aangelegde vlak zijn de resten van een houten bekisting aangetroffen. Het zijn aangepunte planken en palen die

vertikaal de grond in waren gedreven. De palen en planken hebben vermoedelijk een vierkante constructie gevormd, de oorspronkelijke vorm van de waterput. De waterput was, nadat ze buiten gebruik was geraakt, opgevuld met verschillende lagen zand en klei. In deze lagen zijn diverse vondsten uit de Vroege IJzertijd gedaan, waaronder een aardewerk fragment van een zogenaamd bakrooster. Dit is een plaat met gaten, waardoor de hete lucht van het onder de plaat brandende vuur, heen kan trekken.

Behalve de waterput zijn ook paalsporen aangetroffen, waarvan duidelijk is dat ze uit de IJzertijd dateren. Tot wat voor constructie ze hebben gehoord, is niet duidelijk. Daarvoor zijn te weinig sporen aangetroffen. De waterput en paalsporen tonen wel aan dat hier een deel van een (boeren) erf uit de Vroege IJzertijd is opgegraven.

Bewoningssporen uit latere periodes zijn niet aangetroffen. Wel is ook nog een aantal sloten aangetroffen, die naar alle waarschijnlijkheid een middeleeuwse oorsprong hebben. De sloten lopen parallel aan de Engweg, een weg die al in de Late Middeleeuwen bestond. Ook zijn ophoingslagen, die uit de periode tussen de 17^e en 19^e eeuw dateren, gevonden.

Uit het onderzoek komt een aantal interessante en unieke gegevens naar voren. Tijdens deze opgraving is constructiehout uit de Vroege IJzertijd aangetroffen, wat in onze streken met zandige bodems, waarin alle organische materiaal vergaat, zeldzaam is. Bovendien blijkt dat het huidige Hoogland, waar al vondsten uit de Steentijd bekend zijn, ook in de Vroege IJzertijd bewoond was.

Het opgraven van de waterput bij het onderzoek aan de Engweg.